

dan ook de conclusie zijn dat het nieuwe rvo de werkwijze van de Kamer weliswaar niet ingrijpend, maar toch op een aantal relevante punten heeft gewijzigd.⁹⁵

Schadeloosstelling leden van de Tweede Kamer

Een penibel onderwerp voor Kamerleden betrof hun eigen salaris. Het vaststellen van de 'schadeloosstelling' was een in de Grondwet verankerde procedure, dus de Kamerleden ontkwamen er niet aan om er in het openbaar over te spreken.⁹⁶ Sinds de laatste salarisverhoging tot 15.000 gulden per jaar, in 1962, waren de lonen en prijzen flink gestegen. Een nieuwe parlementaire 'loonronde' was dus te rechtvaardigen. In het voorjaar van 1964 bereidde minister van Binnenlandse Zaken Toxopeus (vvd) een wetsontwerp voor dat de schadeloosstelling in twee etappes moest optrekken. Aanvankelijk wilde hij niet verder gaan dan 17.500 gulden, omdat minister van Financiën Witteveen een verhoging tot 20.000 gulden te riskant vond. Hij vreesde dat het zou leiden tot 'onplezierige commentaren voor het kabinet'.

De Kamercommissie voor de Huishoudelijke Aangelegenheden vond dat echter onaanvaardbaar. 'Men zei dat Nederland de hoogst betaalde ministers en de laagst betaalde parlamentsleden van Europa heeft,' deed Toxopeus verslag in de ministerraad.⁹⁷ Hij verhoogde daarop het bedrag tot 20.000 gulden. Voor fractievoorzitters kwam een aparte toelage. Hun vergoeding werd verhoogd met 1000 gulden, plus 300 gulden per fractielid vanaf het tweede lid met een maximum van 10.000 gulden. Schmelzer verdiende dus aanzienlijk meer dan zijn collega-fractievoorzitter Jongeling. De verhoging zou worden doorgevoerd in twee etappes: op 1 januari 1964 zou de jaarwedde verhoogd worden van 15.000 tot 17.500 gulden, daarna op 1 januari 1965 tot 20.000 gulden. Ook dan was de schadeloosstelling overigens beslist geen vetpot. ARP-Kamerlid Kieft rekende voor dat ze, als de wijziging in 1964 zou worden doorgevoerd, russen het salaris van het hoofd van een grote lagere school en dat van een grote ulo-school in zat.⁹⁸

Naast een discussie over de hoogte van de schadeloosstelling en de hoogte van de vergoeding voor reiskosten ging het debat ook over de taakopvatting van het Kamerlid. Bijna de helft van de leden combineerde het Kamerwerk met een andere baan, zoals onderwijzer, journalist of vakbondsbestuurder.⁹⁹ Het Kamerlidmaatschap ontwikkelde zich echter meer en meer tot een voltijdbaan, hoewel lang niet iedereen daarmee gelukkig was. Aan de term 'beroepspolitici' kleefde een negatieve bijklank. Volgens senator Van Riel was het begrip 'met zekere antisentimenten geladen'.¹⁰⁰ Kamerleden die nog een andere functie vervulden, zouden midden in de maatschappij staan en daardoor hun volksvertegenwoordigende functie beter kunnen uitvoeren. Hiertegenover stond het nadeel dat door nevenfuncties de objectiviteit van het Kamerlid onder druk kon komen.

Bij de plenaire behandeling van het wetsontwerp dat de schadeloosstelling moest verhogen, was nog niet iedereen tevreden. vvd-woordvoerder Zegering Hadders, vermaard om zijn vele nevenfuncties, vond dat de schadeloosstelling ver achterbleef

Politici bij de tv-uitzending *Onder vuur* (VPRO), oktober 1963: Geertsema, Smallegen, D.F. van der Mei, Vondeling en De Kort. De presentator is F.A. Hoogendijk.
[Spaarnestad]

bij die van wethouders en gedeputeerden. Hij kon het als wethouder van Emmen en Statenlid in Drenthe weten.¹⁰¹ De toelage voor de Kamervoorzitter en de ondervoorzitters noemde de liberaal 'bepaald schriek'. Ook Willems (PVDa), die heel wat minder nevenfuncties had, vond de honorering karig. Andere geluiden waren er ook. Lankhorst, voorzitter van de viermansfractie van de PSP, vond de aparte vergoeding voor de fractieleiders onhandig. Hij stelde voor de fracties zelf het geld onderling te laten verdelen. CPN en BP vonden de voorgestelde verhoging overbodig. Bij beide partijen gold de afspraak dat een deel van de schadeloosstelling in de partijkas diende te worden gestort. E.J. Harmsen (BP) vond het 'zeer misplaatst, dat juist in deze tijd, nu vele groepen van ons volk in zeer moeilijke omstandigheden leven, de vergoeding van de kamerleden met 1/3 omhoog moet gaan'.

Met 115 tegen zeven stemmen (CPN, BP en PSP) stemde de Tweede Kamer op 1 juli 1964 in met het wetsontwerp tot verhoging van de schadeloosstelling. In september ging ook de Eerste Kamer akkoord.¹⁰² In oktober 1965 nam de Tweede Kamer een wetsvoorstel aan dat ertoe leidde dat de vergoeding voor Eerste Kamerleden en de schadeloosstelling voor Tweede Kamerleden verder werden opgehoogd. Alleen Harmsen stemde tegen. Intussen werd gezocht naar een structurele oplossing van het probleem van zowel de hoogte van de schadeloosstelling als de openbare behandeling van de kwestie.¹⁰³

Kort vóór en na het zomerreces van 1966 kwam de vergoedingsregeling voor Kamerleden opnieuw aan de orde. Van Thiel adviseerde het kabinet-Cals na overleg met de Kamer de schadeloosstelling regelmatig te herzien – parallel met de salarisverhogingen van de leden van de Raad van State en van de rechterlijke macht. In een daaropvolgende brief stelde Van Thiel een verhoging voor tot 25.000 gulden. Een deel van de Kamer zette in op 30.000 gulden. Minister van Binnenlandse Zaken P.J. Verdam vond dat te veel. Hij meende dat de schadeloosstelling zou moeten worden gesplitst in een deel salaris en een deel vergoeding voor inkomstenderving. Zijn collega-ministers Cals, Biesheuvel en Den Uyl vonden de schadeloosstelling juist aan de lage kant. In overleg met de Kamer besloot Verdam in januari 1967 – het kabinet-Cals was inmiddels opgevolgd door het kabinet-Zijlstra – tot instelling van een onafhankelijke commissie die een structurele verbetering van schadeloosstelling moest voorbereiden. De commissie kwam onder leiding te staan van oud-minister en -voorzitter van de Algemene Rekenkamer L. Götzen.¹⁰⁴ In 1968 besloot de Kamer naar aanleiding van het rapport-Götzen de schadeloosstelling op te trekken tot maar liefst 40.000 gulden. Inkomsten uit nevenfuncties zouden hierop grotendeels in mindering worden gebracht. Hiermee werd het lidmaatschap van de Tweede Kamer definitief gehonoreerd als een voltijdbaan.¹⁰⁵

Politici in de huiskamer

De invloed van de televisie deed zich in deze periode voor het eerst in de Nederlandse parlementaire geschiedenis duidelijk gelden. In 1964 bezat meer dan de helft van de Nederlandse gezinnen een televisietoestel. Er was overigens nog slechts één net; de keuze voor de kijker was dus beperkt.¹⁰⁶ Nieuwsgebeurtenissen kwamen in de huiskamers van de Nederlandse burgers. Sommige partijen, de Boerenpartij voorop, wisten hiervan te profiteren. 'Zo werden Koekoek en de zijnen op de bajonetten van de rijkspolitie in Hollandscheveld via de televisie naar het Binnenhof gedragen,' schreef Vondeling een tikkeltje jaloers in een terugblik.¹⁰⁷ Toch wist hij zelf ook handig gebruik te maken van het nieuwe medium. Zijn op tv uitgezonden spervuur aan vragen aan de hardnekkig zwiigende minister-president Marijnen naar de oorzaak van de kabinetscrisis in maart 1965 gaf hem als oppositieleider in één klap bekendheid bij een groot publiek. Journalist J.J. Lindner omschreef in een terugblik in 2003 de gebeurtenis als 'in zekere zin het hilarische begin van de tv-democratie'.¹⁰⁸ Steeds meer kwamen politici op de televisie. Integrale uitzendingen van belangrijke Kamerdebatten kwamen vaker voor, zoals die over de huwelijken van de prinsessen Irene en Beatrix, de regeringsverklaringen, de 'Nacht van Schmelzer' en de bouwvakkerstellen in Amsterdam in de zomer van 1966. Die uitzendingen werden veel bekeken én besproken.¹⁰⁹

Zowel de Tweede Kamer als het kabinet dacht na over de vraag hoe met het betrekkelijk nieuwe medium om te gaan. In de Kamer gold in 1963 nog de regel dat er óf integraal werd uitgezonden, óf niet. Van Thiel was aanvankelijk voor-